

ภาพของสตรีฝรั่งเศสในบทกวี “แต่คุณพยาบาล เอ็มมา เปแยลวิลล์” ของเลโอปอลด์ เซดาร์ ซ็องกอร์

ศิริวิจิตร ปานตระกูล*

Received: 14 September 2021

Revised: 18 November 2021

Accepted: 9 November 2022

บทความเรื่องภาพของสตรีฝรั่งเศสในบทกวี “แต่คุณพยาบาล เอ็มมา เปแยลวิลล์” ของเลโอปอลด์ เซดาร์ ซ็องกอร์ เป็นการศึกษาบทกวี “Pour Emma Payelleville L’infirmière” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพของสตรีฝรั่งเศสซึ่งปรากฏในบทกวี โดยกวีได้ประกอบสร้างภาพสตรีฝรั่งเศสตามแนวคิด “แม่แอฟริกา” ตามหลักสุนทรียะแบบแอฟริกาผิวดำ เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวแอฟริกาผิวดำและตอบโต้เจ้าอาณานิคมในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งประเทศฝรั่งเศสเข้ามายึดครองแอฟริกา นอกจากนี้ซ็องกอร์พยายามขับเคลื่อน “อารยธรรมแห่งสากล” เพื่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมฝรั่งเศสกับแอฟริกา ในบทกวีซ็องกอร์เชื่อมโยงศิลปะสองแขนงไว้ด้วยกัน ได้แก่ ศิลปะด้านการประพันธ์และด้านจิตรกรรม โดยภาพสตรีฝรั่งเศสที่ปรากฏมีความเชื่อมโยงกับภาพ “แม่แอฟริกา” แบบดั้งเดิมในฐานะ “นักบุญหญิง” ซึ่งนำแสงสว่างสู่มนุษยชาติด้วยพลังศรัทธาในศาสนา “ผู้มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ” และ “ผู้เป็นรากฐานอันมั่นคงของสังคม”

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

เลโอปอลด์ เซดาร์ ซ็องกอร์;
เอ็มมา เปแยลวิลล์;
แม่แอฟริกา

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ติดต่อได้ที่:

sirivijit@eau.ac.th

Image of French Woman in the Poem “Pour Emma Payelleville L’infirmière” of Léopold Sédar Senghor

Received: 14 September 2021

Revised: 18 November 2021

Accepted: 9 November 2022

Sirivijit Pantrakul*

The article is a study of the poetry “Pour Emma Payelleville L’infirmière” by Léopold Sédar Senghor, focusing on the poet’s portrayal of a French woman based on the concept of “Mother Africa” according to the black African aesthetic to reflect the identity of black Africans, as well as to react against the colonialists during the 19th century, when France came to occupy Africa. In addition, Senghor is trying to drive “Universal Civilization” for the integration of French and African cultures. In the poetry of Senghor, there is a link between two art forms: literary and painting. The images of French women appear to be linked to the traditional ones of the African Mother as a saint woman bringing light to humanity with the power of religion, a key player in the transformational history of the human, and a solid foundation of society.

Research Article

Abstract

Keywords

Léopold Sédar Senghor;
Emma Payelleville
l’infirmière;
Mother Africa

* Assistant Professor, Business English Department, School of Liberal Arts, Eastern Asia University, e-mail: sirivijit@eau.ac.th

1. เลโอปอลด์ เซดาร์ ซ็องกอร์: ความสัมพันธ์กับทฤษฎีการผสมผสาน

เลโอปอลด์ เซดาร์ ซ็องกอร์ (Léopold Sédar Senghor) เป็นปัญญาชนผิวดำชาวเซเนกัล เขาเป็นผู้ริเริ่มกลุ่มเนกริตูว์ด (Négritude) หรือแนวคิด “สภาวะการเป็นคนดำ” ร่วมกับเอเม เซแซร์ (Aimé Césaire) และเลอง ดูมาส์ (Léon Dumas) เพื่อต่อสู้กับการกดขี่คนผิวดำในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การเข้ามาครอบครองดินแดนของชาวแอฟริกา การปฏิเสธในคุณค่าทางประเพณี วัฒนธรรมและศาสนาของชาวแอฟริกา และปฏิบัติต่อพวกเขาแตกต่างจากมนุษย์กลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ซ็องกอร์เป็นกวีผู้มีสายเลือดผสมผสานและถูกหล่อหลอมในวัฒนธรรมผสมผสาน กล่าวคือทางด้านชาติกำเนิด เขาคือลูกชายของบาซิล ดีโอเกว ซ็องกอร์ (Basile Diogoye Senghor) นามสกุลของพ่อเขาคือดีโอเกว (Diogoye) มีความหมายว่า “กษัตริย์แห่งสิงห์” ส่วนคำว่าซ็องกอร์ (Senghor) หมายถึงเกียรติยศ ซ็องกอร์เป็นลูกชายคนโตสุดของครอบครัว เขาจึงถูกเรียกว่าเซดาร์ (Sédar) ซึ่งหมายความว่า “ภูมิใจ” หรือ “คนที่ไม่ต่ำต้อย” ส่วนชื่อเลโอปอลด์ (Léopold) มีที่มาจากชื่อของชาวยุโรป จะพบว่าการผสมผสานระหว่างความเป็นแอฟริกากับความเป็นยุโรปอยู่ในชื่อและนามสกุลของเขา ทำให้คาดการณ์ได้ว่าซ็องกอร์มีเชื้อสายโปรตุเกสตามที่เขาได้กล่าวไว้ในบทกวีชื่อ “บทกวีแห่งการหวนรำลึก” (Élégie des saudades) เขาเกิดมาในเผ่าเซแรร์ซึ่งมีลักษณะสังคมแบบมาตาธิปไตย ในสังคมดังกล่าวเด็กจะอยู่ในการดูแลของผู้เป็นพี่ชายหรือน้องชายของแม่ ซ็องกอร์จึงอยู่ในการดูแลของลุงซึ่งสอนเขาในเรื่องความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีวิญญาณตามความเชื่อดั้งเดิมของคนพื้นเมือง แต่เมื่อซ็องกอร์เติบโตขึ้น เขาได้เข้าศึกษาในโรงเรียนของบาทหลวงแห่งพระจิต จนกระทั่งมีความตั้งใจจะเป็นนักบวช แต่ตัดสินใจเปลี่ยนเส้นทางและเข้ามศึกษาในโรงเรียนสามัญซึ่งก่อตั้งขึ้นสำหรับบุตรหลานชาวยุโรป เนื่องจากซ็องกอร์เป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนโดดเด่น ทำให้เขาได้รับทุนการศึกษาไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส ต่อมาเขาได้เข้าศึกษาในโรงเรียนหลุยส์-เลอ-กร็องด์ (Louis-le-Grand) ทำให้เขารู้จักกับเพื่อนที่กลายเป็นนักเขียนชื่อดังในอนาคต รวมทั้งฌอร์ฌ ปงปีดู (George Pompidu) ซึ่งเป็นบุคคลที่ซ็องกอร์สนิทสนมและทำให้เขาเข้าสู่วัฒนธรรมของกรุงปารีส จากบรรพบุรุษที่มีการผสมผสานทางชาติพันธุ์และประสบการณ์ในการใช้ชีวิตที่ประเทศฝรั่งเศส ทำให้ซ็องกอร์มองว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วไป จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าชาวแอฟริกามีความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์อื่นๆ ทั้งทางด้านชีววิทยาและทางวัฒนธรรม ทำให้เขาเสนอทฤษฎีการผสมผสาน (la théorie du métissage) เพื่อตั้งคำถามกับชาวตะวันตกที่มองว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นซึ่งไม่ใช่ผิวขาวมีความต่ำต้อยกว่า (ศิริวิจิตร ปานตระกูล, 2558, น. 129-130)

ซ็องกอร์เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานด้านวรรณกรรมมากมาย รวมถึงบทกวี และหนังสือ ประเด็นสำคัญที่เขาเสนอมีความหลากหลาย อาทิ เรื่องสุนทรียะแบบแอฟริกาผิวดำ เรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทำให้เกิดการตระหนักรู้ของชาวตะวันตกถึงการมีตัวตนของชาวผิวดำและทำให้ยอมรับวิถีปฏิบัติของชาวแอฟริกาผิวดำ ผลงานของเขายังมีคุณค่าต่อประชาชนชาวเซเนกัลและชาวแอฟริกาผิวดำ

2. เลโอปอลด์ เซดาร์ ซ็องกอร์กับแนวคิด “แม่แอฟริกา”

ในสังคมแอฟริกาความเป็นแม่ถือเป็นประเด็นทางวัฒนธรรมและมีความสำคัญอย่างยิ่งของสังคม อีฟฟี อมาเดียม (Ifi Amadiume) กวีชาวไนจีเรียและนักมานุษยวิทยาได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ *Male Daughters, Female Husbands* ดังนี้

ความเป็นแม่ถือว่ามีคุณค่าดีที่สุดในชีวิตตามประเพณีของชาวแอฟริกาทุกสังคม และในทุกสังคม ชาวแอฟริกามีความเชื่อดั้งเดิมว่าความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินเชื่อมโยงกับอำนาจความเป็นแม่ ดังนั้นจึงเกิดความเชื่อว่าแม่คือศูนย์กลางการผลิตและเป็นผู้หาปัจจัยยังชีพ แม่จึงเป็นที่เคารพในสังคม (Amadiume, 1987, p. 191)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เลโอปอลด์ เซดาร์ ซ็องกอร์ ในฐานะผู้นำกลุ่ม “สภาะการเป็นคนดำ” ได้ริเริ่มนำแนวคิดเรื่อง “แม่แอฟริกา” ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจากคติความเชื่อที่ว่า “สตรีเปรียบเสมือนผืนดิน” ที่มีมาตั้งแต่ยุคบุพกาล มาใช้เพื่อการตอบโต้เจ้าอาณานิคมซึ่งเชื่อว่าชาวตะวันตกมีเหตุผลและมีอารยธรรมเหนือกว่าชาวแอฟริกา ซึ่งล้าหลังและไร้วัฒนธรรม ด้วยการสร้างข้อสองข้อขึ้นมา ข้อหนึ่งคือชนผิวดำ อ่อนไหว ใช้อารมณ์และเป็นผู้สร้างศิลปะ ส่วนอีกข้อหนึ่งคือคนผิวขาวซึ่งมักใช้เหตุผล ดังที่ซ็องกอร์กกล่าวว่า “อารมณืคือชนผิวดำและเหตุผลคือชาวกรีก” (Diop, 1979, p. 55) ด้วยวัตถุประสงค์หลายประการ ได้แก่ ประการแรกเพื่อตอบโต้งานวรรณกรรมและศิลปะแขนงต่างๆ ซึ่งสร้างความรู้สึกให้กับผู้รับรู้ในผลงานเหล่านั้นว่าชนผิวดำเป็นสัตว์ที่ต่ำต้อย ประการที่สองเพื่อแสดงให้เห็นความผูกพันระหว่างกวีในฐานะลูกของแม่กับแผ่นดินแม่ ซึ่งหมายถึงแผ่นดินของชาวเซเนรั เพื่อบอกอัตลักษณ์ของกวีในฐานะเป็นผู้สืบเชื้อสายกษัตริย์และเจ้าของดินแดนอันมั่งคั่ง มีความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยความสุข ประการที่สาม เพื่อแสดงความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างกวีกับแผ่นดินตามคติความเชื่อของสังคมแอฟริกาที่เชื่อในการเป็นอมตะของวิญญาณแห่งบรรพบุรุษซึ่งผูกพันกับลูกหลาน ประการที่สี่ การนำแนวคิดเรื่อง “แม่แอฟริกา” มาใช้สามารถนำกวีกลับสู่ความเป็นชุมชนเพราะแม่ถือเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงในสังคม แม่จึงสัมพันธ์กับกิจกรรมทั้งหมดในสังคมของชาวแอฟริกาผิวดำ ประการที่ห้า การนำแนวคิดเรื่อง “แม่แอฟริกา” มาใช้เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานสามารถสะท้อนสุนทรียะแบบชาวแอฟริกาผิวดำ เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวภาพของสตรีและภาพแม่เป็นภาพของความงาม ความอบอุ่น ซึ่งช่วยบรรเทาความเจ็บปวดของกวีในฐานะกวีพลัดถิ่น (ศิริวิจิตร ปานตระกูล, 2560, น. 209-210)

ซ็องกอร์ใช้การเปรียบคำระหว่าง “แม่” กับ “แผ่นดิน” ในบทกวีของเขาเช่นบทกวี “สตรีผิวดำ” (*Femme noire*) ดังข้อความบางส่วนของบทกวีต่อไปนี้

บทกวี “สตรีผิวดำ” (*Femme noire*)

หญิงเปลือย หญิงดำ

Femme nue, Femme noire

นุ่งห่มด้วยสีผิวของเธอ สีผิวแห่งชีวิต นุ่งห่มด้วยทรวดทรงของเธอ ทรวดทรงแห่งความงาม

Vêtue de ta couleur qui est vie, de ta forme qui est beauté !

ฉันได้เติบโตไ้ร่มเงาของเธอ ความอ่อนโยนแห่งหัตถ์เธอวางทาบบนตาฉัน

J'ai grandi à ton ombre ; la douceur de tes mains bandait mes yeux.

และ ณ ตรงกลางหทัยแห่งฤดูร้อนและยามเที่ยงวัน ฉันได้ค้นพบเธอ โอ้ดินแดนแห่งพันธสัญญา
ค้นพบจากร่องคอสูงอันเกรี้ยวไผ่

Et voilà qu'au cœur de l'Été et de Midi, Je te découvre, Terre promise, du haut d'un haut col calciné
และความงามของเธอได้ฟาดผ่าลงกลางหทัยฉันราวอัสนีแห่งอินทรี

Et ta beauté me foudroie en plein cœur, comme l'éclair d'un aigle.

หญิงเปลือย หญิงมืด

Femme nue, femme obscure

ผลสุกเนื้อแน่น สุขแสนสม รสเมามัวแห่งไวน์ดำ ปากขานบรรเลงปากฉัน

Fruit mûr à la chair ferme, sombres extases du vin noir ; bouche qui fais lyrique ma bouche

ทุ่งหญ้าแนวขอบฟ้าบริสุทธิ์ ทุ่งหญ้าหวั่นไหวเมื่อต้องแรงกล้าของลมตะวันตก

Savane aux horizons purs, savane qui frémit aux caresses ferventes du Vent d'Est

กลองยาวสลักรูป หน้ากลองผิวตึงกระหน่ำร้องไต่ขวัญผู้พิชิต

Tam-tam sculpté, tam-tam tendu qui gronde sous les doigts du vainqueur

เสียงทุ้มต่ำของเธอคือบทเพลงแห่งจิตวิญญาณของหญิงคนรัก

Ta voix grave de contralto est le chant spirituel de l'Aimée

แปลโดย ศิริวิจิตร ปานตระกูล

จากบทกวี ภาพแม่ที่กวีนำเสนอคือสตรีผู้มีความงามทั้งสี่ผิว เรือนร่าง ดังปรากฏในบาทที่ 1 คือ “สี่ผิวแห่งชีวิต” หรือในบาทที่ 2 “ทรวดทรงแห่งความงาม” นอกจากนี้ภาพของแม่ที่ปรากฏคือ แม่ผู้ปกป้อง มีความอ่อนโยน และน่าเกรงขาม และในบาทที่ 3 คือ “ฉันได้เติบโตไ้ร่มเงาของเธอ ความอ่อนโยนแห่งหัตถ์เธอวางทาบบนแถบบนตาฉัน”

การเปรียบคำระหว่าง “แม่” กับ “แผ่นดิน” ยังเป็นการระลึกถึงแผ่นดินเกิดในระหว่างที่กวีใช้ชีวิตอยู่ที่ปารีส เป็นช่วงเวลาที่เขารู้สึกเหงาและแปลกแยกจากวัฒนธรรมของประเทศฝรั่งเศส ดังปรากฏในบาทที่ 4 “และ ณ ตรงกลางหทัยแห่งฤดูร้อนและยามเที่ยงวัน” ในภาษาฝรั่งเศสคือ “Et voilà qu'au Cœur de l'Été et de Midi คำว่า “Midi” ที่ปรากฏมีความหมายว่า “กลางวัน” หรือ “ดินแดนแห่งพันธสัญญา” อาจตีความหมายถึง “ดินแดนเอริโอเปีย” ในอดีตประเทศเอริโอเปียคืออาณาจักรเอริโอเปียเก่าแก่และมีพื้นที่กว้างขวาง มีอาณาบริเวณอยู่ทั้งในประเทศซูดาน อียิปต์ ผู้คนในแถบนี้ดำรงชีวิตในวิถีวัฒนธรรม “แม่แอฟริกา” นอกจากนี้คำว่า “Midi” ยังหมายถึงแคว้นต่างๆ ที่อยู่ทางตอนใต้ของประเทศฝรั่งเศส การเชื่อมโยงระหว่างกวีกับแผ่นดินแม่ทำให้เขาสามารถรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในแผ่นดินเกิดของตนเอง

การนำแนวคิด “แม่แอฟริกา” มาใช้ยังเป็นการนำเสนอสุนทรียะแบบแอฟริกาผิวดำ โดยมีการผสมผสานระหว่างศิลปะด้านการประพันธ์กับศิลปะด้านจิตรกรรมเพื่อนำเสนอความงามของสตรีผิวดำตามแนวคิดสุนทรียะแบบแอฟริกาผิวดำ ดังที่ซ็องกอร์กล่าวว่า “สิ่งที่ทำให้เกิดจังหวะและก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกมากที่สุด ได้แก่ เส้น พื้นผิว สี รูปแบบ โครงสร้าง ผลงานประติมากรรมและจิตรกรรม ท่วงทำนองของบทกวีและดนตรี การเคลื่อนไหวในการเต้นรำ” (Senghor, 1964, p. 211) จากบทกวีพบว่ากวีได้บรรยายอวัยวะและเรือนร่างของสตรี ซึ่งก่อให้เกิดจินตนาการภาพสตรีผิวดำในลักษณะของภาพวาด โดยผสมผสานกับจังหวะต่างๆ ทั้งดนตรี การเคลื่อนไหวของลม

ต้นไม้และสัตว์ ดังปรากฏข้อความในบทที่ 8 และ 9 ได้แก่ “ทุ่งหญ้าวันไหนเมื่อต้องแรงลม” หรือการกล่าวถึงเครื่องดนตรี อาทิ “กลองยาวสลักรูป” เพื่อเป็นการสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของกวีต่อสตรีผิวดำ

3. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบทกวี “แต่คุณพยาบาล แอ้มมา เปแยลวิลล์”

บทกวี “แต่คุณพยาบาล แอ้มมา เปแยลวิลล์” เป็นบทกวีหนึ่งในรวมบทกวีชุด “บทเพลงแห่งร่มเงา” หรือ “Chants d'Ombre” ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ.1945 ในรวมบทกวีชุดนี้มีบทกวีทั้งหมด 20 บท คำว่า Chants d'Ombre สะท้อนอัตลักษณ์ของชาวแอฟริกาผิวดำ กล่าวคือคำว่า “Chants” คือการขับขานบทกวี หรือเพลง ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของชาวแอฟริกา ดังปรากฏในกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมของชาวแอฟริกาผิวดำ รวมทั้งกิจกรรมการต่อสู้ ซึ่งเป็นกีฬาประจำปีของชุมชนซึ่งจะจัดในทุกปีช่วงฤดูฝน และถูกกล่าวไว้ในบทกวีชุดนี้ว่าในการแข่งขันมีการร่ายบทกวีและการขับขานเพลงที่มีเครื่องดนตรีพื้นเมืองเป็นอุปกรณ์ให้จังหวะ พบว่าในบทกวีหลายบทในชุดนี้จะมีชื่อเครื่องดนตรีพื้นบ้านปรากฏอยู่ นอกจากนี้คำว่า “Chants” ยังอาจสื่อถึงการกล่าวบทสวดของคริสต์ศาสนิกชนซึ่งสวดเพื่อขอพรต่อพระเจ้าในสภาวะที่ไม่ปกติทั้งร่างกายและจิตใจของชาวแอฟริกาผิวดำภายใต้การกดขี่ของเจ้าอาณานิคม ส่วนคำว่า “Ombre” อาจมีนัยยะหลายประการ ประการแรก หมายถึง ร่มเงาของต้นไม้ สะท้อนวัฒนธรรมการเกิดของชาวแอฟริกา เพราะประเพณีการประกาศการเกิดของเด็กแรกเกิดในเฝ้าของช็องกอร์มักเกิดขึ้นใต้ต้นไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้นบาวบับ (Brunel, 2007, p. 1068) หรือเรียกกันว่า “ต้นไม้แห่งชีวิต” เป็นต้นไม้ที่ยังรากลึกลงบนพื้นดินแอฟริกา มีนัยยะว่าชีวิตชาวแอฟริกาผิวดำผูกพันกับแผ่นดินแอฟริกาซึ่งเป็นแผ่นดินแม่ ประการที่สอง คำว่า “Ombre” อาจหมายถึง “เงามืด” สื่อถึงความมืดมิดซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ทุกคนหยุดทำกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละวันและอยู่ในสภาวะของการครุ่นคิดและหวนรำลึกความทรงจำต่างๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิต รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่ขาดหายไป นอกจากนี้ร่มเงาที่ช็องกอร์กล่าวถึงอาจหมายถึงร่มเงาแห่งบรรพบุรุษของชาวแอฟริกาและเป็นร่มเงาทางประวัติศาสตร์แอฟริกาที่มีมายาวนาน ดังปรากฏในหนังสือชื่อ (Femmes de l'ombre et Grandes Royales dans la mémoire du continent africain) คำว่า femmes d'ombres หมายถึง สตรีในร่มเงา หนังสือเล่มนี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวของสตรีในประวัติศาสตร์ชาวแอฟริกาผิวดำในยุคอดีตที่มีความเก่าแก่ยาวนาน ข้อมูลดังกล่าวตรงกับสิ่งที่ทิมหนักวิญานานชาติได้ค้นพบ คือซากกระดูกของหญิงสาวซึ่งเป็นซากกระดูกของมนุษย์ที่เก่าแก่ที่สุด มีอายุกว่าสามล้านปีในประเทศเอธิโอเปีย (Sorel & Gomis, 2004, p. 19)

4. การประกอบสร้างภาพแม่แอฟริกาในบทกวี “แต่คุณพยาบาล แอ้มมา เปแยลวิลล์”

ตามหลักสุนทรียะแบบแอฟริกาผิวดำ

บทกวี “แต่คุณพยาบาล แอ้มมา เปแยลวิลล์”

Emma Payelleville

แอ้มมา เปแยลวิลล์

Ton nom brisera les images poudreuses des gouverneurs.

ชื่อของเธอจะทำลายภาพเบือนฝุ่นของผู้ปกครองของเจ้าอาณานิคม

Toi la si faible et frêle jeune fille

เธอเด็กสาวที่อ่อนแอและเปราะบาง

Tu rompis les remparts décrétés entre toi et nous, les faubourgs indigènes.

เธอทำลายทุกกฎบัตรที่กั้นกลางระหว่างเธอกับพวกเรา เข้ามาในดินแดนของคนพื้นเมือง

Ignorante de la technique des bureaux, sans livre sans dictionnaire

ไม่รู้กฎของเจ้าอาณานิคม ไร้ตำรา ไร้พจนานุกรม

Sans interprète aigu, tes yeux surent percer l'épaisseur des remparts.

ไร้ล่ามเจ้าเล่ห์ ตาของเธอสามารถทะลุความหนาของป้อมปราการ

Tes yeux le mystère lourd des corps noirs

ตาของเธอความลึกลับอันหนักหน่วงของร่างกายสีดำ

Tes yeux pour les seuls yeux transparents de pure eau

ตาของเธอเพื่อตาที่ใสดั่งน้ำบริสุทธิ์ของชาวแอฟริกา

Tes mains, sous la douceur charnelle des corps noirs

มือของเธออยู่ภายใต้ความนุ่มนวลของเนื้อหนังของร่างกายสีดำ

Fraternelle douceur pour toi seule

ความนุ่มนวลแบบพี่น้องเพื่อเธอเท่านั้น

Tes mains découvrir, tes mains extirper les nœuds de leurs misères.

มือของเธอค้นพบ มือของเธอปลดปมความทุกข์ของชาวแอฟริกา

Que des génies hostiles séculairement n'avaient pu faire si durs.

วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่แข็งแกร่งไม่อาจทนความทุกข์อันยาวนานมาก่อน

Toi couleur de lait et d'enfant

เธอสีขาวนวลและสีของเด็ก

Ton nom brisera les bronzes poudreux des gouverneurs

ชื่อของเธอจะทำลายอนุสาวรีย์เปื้อนฝุ่นของผู้ปกครองของเจ้าอาณานิคม

Sous ton visage lumineux, au carrefour des cœurs noirs

ภายใต้ใบหน้าสว่างไสวของเธอ ณ กลางใจสีดำ

Gardé jalousement par les ténèbres fidèles de leur mémoire noire.

แปลโดย ศิริวิจิตร ปานตระกูล

ซ็องกอร์ได้กล่าวไว้ว่า “สิ่งสำคัญของ “สภาวะการเป็นคนดำ” อยู่ในคำพูด ในบทกวี” (Ibáñez, 2009, p. 59) ซ็องกอร์ประกอบสร้างภาพสตรีผ่านบทกวีในลักษณะภาพแม่แอฟริกาตามหลักสุนทรียะแบบแอฟริกาผิวดำ ประกอบด้วย “อารมณ์ ความรู้สึก สัญชาตญาณ ความเป็นธรรมชาติ จังหวะ การเต้น ภาพที่ทำให้เกิดจังหวะและการอุปมา” (Senghor, 1956, p. 58) การเปรียบเทียบแผ่นดินกับสตรีเป็นการนำเสนอภาพอุปมา (image-analogie) และภาพที่ทำให้เกิดจังหวะ (image rythmée) ถือเป็นลักษณะสำคัญของศิลปะชนผิวดำ ทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นการเคลื่อนไหวและรับรู้ถึงการมีชีวิตอยู่ของสรรพสิ่ง ดังที่ซ็องกอร์ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “จังหวะ” ว่าเป็น “โครงสร้างของสิ่งมีชีวิต พลงภายในทำให้เกิดเป็นรูปร่าง ระบบของคลื่นของความรู้สึกที่ส่งมายังผู้อื่น ความรู้สึก

อันบริสุทธิ์ของพลังเหนือธรรมชาติ จังหวะคือการสั่นสะเทือนความรู้สึก คือพลังที่ทำให้เรารู้ถึงที่มาของสิ่งมีชีวิตผ่านความรู้สึก” (Senghor, 1956, p. 58)

การประกอบสร้างภาพแอมมา เปแวลวีลเป็นภาพของเด็กสาวที่อ่อนแอและเปราะบาง ดังปรากฏในบทที่ 3 “เธอเด็กสาวที่อ่อนแอและเปราะบาง” ความอ่อนแอและเปราะบางสะท้อนภาพสตรีที่มีเรือนร่างเล็กและน้ำหนักนุ่มและอาจสะท้อนความอ่อนแอทางร่างกายหรือจิตใจ แต่ภายใต้เรือนร่างที่อ่อนแอและเปราะบาง สตรีผู้นี้กลับมีพลังทำลายภาพของเจ้าอาณานิคมและทำลายสิ่งที่ขวางกั้นระหว่างคนผิวดำกับผิวขาว การนำเสนอภาพการเปรียบเทียบระหว่างความอ่อนแอของร่างกายกับพลังความเข้มแข็งของสตรีทำให้เห็นความย้อนแย้งของสตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีผู้เป็นแม่ แม้มีร่างกายที่อ่อนแอ แต่ด้วยคลื่นพลังของความรักและคลื่นของความรู้สึกที่บริสุทธิ์ของแม่ถูกส่งผ่านมายังกวีได้แม้มีข้อจำกัด และแม้สตรีผู้นี้เป็นชาวฝรั่งเศส แต่สามารถสื่อสารกับกวีได้โดยไม่ผ่านล่าม เนื่องจากพลังความรักอันบริสุทธิ์ประจักษ์ความรักของแม่ซึ่งเป็นพลังความรักอันยิ่งใหญ่ที่มีต่อลูกแบบไม่มีเงื่อนไขใดๆ

ซ็องกอร์บรรยายภาพของแอมมา เปแวลวีลตามหลักสุนทรียะแบบแอฟริกาผิวดำ โดยเชื่อมโยงระหว่างศิลปะด้านการประพันธ์กับด้านจิตรกรรมไว้ด้วยกัน เช่นเดียวกับการบรรยายภาพแม่แอฟริกาในบทกวี “สตรีผิวดำ” โดยปรากฏแสง สีและเงา ซึ่งจะมีสองสีหลักที่ปรากฏ ได้แก่ สีดำและสีขาว กวีได้บรรยายดวงตา สีผิวและใบหน้าเพื่อให้ผู้อ่านรับรู้การมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ดังปรากฏในบทที่ 7-8 ด้วยข้อความ “มีความลึกกลับอันหนักหน่วง” และ “ตาที่ใสต้งน้ำบริสุทธิ์” กวียังบรรยายถึงสีผิวในบทที่ 9 ด้วยข้อความ “เนื้อหนังของกายสีดำ” และในบทที่ 13 ด้วยข้อความ “เธอสีขาวน่านและสีของเด็ก” นอกจากนี้กวีได้บรรยายใบหน้าด้วยคำว่า “สว่างไสว” คู่กับคำว่า “หัวใจสีดำ” การใช้สียังเป็นการสะท้อนความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวตามแบบแอฟริกาผิวดำ โดยปกติสีขาวคือสีที่เกี่ยวข้องกับความตายและบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ สีขาวยังเป็นสัญญาณที่บ่งบอกถึงการทำให้ความตายสูญสลายไป และการมีพลังของการรักษาให้หายเจ็บป่วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวชาวแอฟริกามักทำพิธีปิดเป่าความทุกข์ด้วยน้ำสะอาดที่ใสบริสุทธิ์ดังที่กวีเชื่อมโยงระหว่าง “ความขาวใส” กับ “ความบริสุทธิ์ของน้ำ” โดยปรากฏคำว่า “น้ำบริสุทธิ์” ในบทที่ 8 ส่วนสีดำ คนส่วนใหญ่มักตีความว่าเป็นสีแห่งความโชคร้าย แต่สำหรับชาวแอฟริกาสีดำหมายถึงความมืดที่เขาสามารถหลบซ่อนตัวเองจากศัตรูได้อย่างปลอดภัย (Ibáñez, 2009, p. 51)

5. ภาพ “แม่แอฟริกา” กับทฤษฎีการผสมผสานของซ็องกอร์

ซ็องกอร์มีความเชื่อว่าแอฟริกาจะได้รับอิสรภาพได้หากแอฟริกามีบทบาทในการขับเคลื่อน “อารยธรรมแห่งสากล” เขานำแนวคิดดังกล่าวของปีแยร์ เตยยาร์ด เดอ ชาร์แต็ง (Pierre Teilhard de Chardin) นักบวชนิกายเยซูอิตชาวฝรั่งเศส นักบรรพชีวิน นักเทววิทยาและนักปรัชญา ซึ่งเชื่อว่าวัฒนธรรมชาวแอฟริกาคือจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมอันหลากหลายของมนุษยชาติมาเพื่อพัฒนาทฤษฎีการผสมผสาน (le théorie du métissage) การนำแนวคิดของชาร์แต็งมาใช้ เนื่องจากซ็องกอร์ได้รับแรงบันดาลใจจากการค้นพบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีในช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ 20 ทำให้นักชาติพันธุ์บางส่วนเชื่อกันว่าวัฒนธรรมชาวแอฟริกาเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สุดของมนุษยชาติและเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมอันหลากหลายในโลก (Sorel & Gomis, 2004, p. 8)

ซ็องกอร์และชาร์แต็งมีความศรัทธาในคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก ความศรัทธาในศาสนาทำให้ซ็องกอร์ผ่านพ้นช่วงเวลาของความทุกข์ทรมานในระหว่างการถูกคุมขังที่ประเทศฝรั่งเศสจากการต่อต้านกองทัพนาซี นอกจากนี้ทั้งสองต่างปฏิเสธแนวคิดเรื่อง “พันธกิจเรื่องการสร้างอารยธรรมของประเทศฝรั่งเศส” ซึ่งเจ้าอาณานิคมนำมาใช้ในช่วงการเข้ามามีครอบครองดินแดนแอฟริกา แต่สำหรับซ็องกอร์และชาร์แต็งแนวคิดดังกล่าวเป็นเพียงการเหยียดสีผิว ไม่ใช่การสร้างอารยธรรมแต่อย่างใด การนำแนวคิด “อารยธรรมแห่งสากล” มาใช้เพื่อตอบโต้พันธกิจของเจ้าอาณานิคม เนื่องจากซ็องกอร์มีศรัทธาในพระเจ้าและเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสายตาของพระเจ้า วัฒนธรรมของทุกกลุ่มชนที่ทำให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้นั้นจึงเป็น “อารยธรรมแห่งสากล”

คำจำกัดความของคำว่า “การผสมผสาน” ในทฤษฎีของซ็องกอร์เป็นสิ่งที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในวงวิชาการ แต่หากพิจารณาในพจนานุกรม “Le Grand Robert de la langue Française” ฉบับที่ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1989 คำว่า “métissage” คือการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติ ส่วนในหนังสือ “Les Races Humaines” ซึ่งเขียนโดยองรี วิกตอร์ วาลลัวส์ (Henri Victor Vallois) เมื่อ ค.ศ. 1944 ได้ให้ความหมายของคำว่า “métissage” ว่าเป็นการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติเช่นกัน (Lüsebrink, 1993, p. 93) สำหรับซ็องกอร์ “การผสมผสาน” คือยุทธศาสตร์การยกระดับพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ถูกกลืนโดยได้ระบบการปกครองจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสด้วยการหยิบยืมวัฒนธรรมอื่นมาใช้อย่างอิสระ จนเกิดการหลอมรวมกันและเกิดเป็น “อารยธรรมแห่งสากล” ซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างเผ่าพันธุ์ที่หลากหลาย (Vetinde & Fofana, 2014, p. 92) สอดคล้องกับชาร์แต็งที่ให้คำจำกัดความ “อารยธรรมแห่งสากล” ว่าหมายถึง “การผสมผสานระหว่างการให้กับการรับ” ดังนั้นการผสมผสานที่ซ็องกอร์หมายถึงจึงเป็นการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรมและศาสนา ไม่ใช่การครอบงำทางวัฒนธรรมของชาติหนึ่งชาติใดเหนือชาติอื่น แต่เป็นการยอมรับลักษณะเฉพาะของผู้คนทุกชาติในบรรยากาศแบบพหุองค์ การตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเองและเปิดรับสู่วัฒนธรรมของผู้อื่น

ซ็องกอร์เชื่อว่ากลุ่มเนกริตูว์จะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน “อารยธรรมแห่งสากล” ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนด้วยภาษาฝรั่งเศส โดยซ็องกอร์ได้บัญญัติศัพท์คำว่า “Francité” ซึ่งพจนานุกรม Larousse ได้ให้คำจำกัดความ “Francité” ว่าหมายถึง คุณค่าของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาษาฝรั่งเศสหรือคุณลักษณะของทุกสิ่งที่ได้การยอมรับว่าเป็นฝรั่งเศส (Lüsebrink, 1993, p. 93) จากการนำแนวคิดผสมผสานมาใช้พบว่าซ็องกอร์เป็นกวีที่มีคุณลักษณะแบบทวิลักษณ์ กล่าวคือเป็นกวีที่มีแนวคิดผสมผสานระหว่างความเป็นตะวันตกกับความเป็นแอฟริกา กวีที่ใช้ภาษาเซแรร์ซึ่งเป็นภาษาเผ่าของเขาเป็นแรงบันดาลใจและใช้ภาษาฝรั่งเศสสร้างสรรค์ผลงาน กวีที่มีความชื่นชอบในผลงานของนักเขียนร่วมสมัยชาวแอฟริกา เช่น กามารา เลย์ (Camara Laye) และหลงไหลในความมีเสน่ห์ของบทกวีของชาร์ลส์ โบแดลล์ (Charles Baudelaire) ปอล โกลเดล (Paul Claudel) กวีที่ถือปฏิบัติศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกและมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเผ่าเซแรร์ เพื่อทำให้กวีพบกับความสงบสุขโดยอยู่ร่วมกับพลังเร้นลับต่างๆ ในจักรวาล

การนำภาพของแอดมา เปแยลวีลซึ่งเป็นสมาชิกคนแรกขององค์กร “ลูแสงสว่าง” (Ad Lucem) มานำเสนอเป็นการสะท้อนความศรัทธาของเขาต่อพระเจ้า ความรักของพระเจ้าต่อมนุษยชาติและความรักระหว่างเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชาวแอฟริกา ความรักคือการแสดงออกทางอารมณ์ของมนุษย์และเป็นการสะท้อนสิ่งที่ชาวแอฟริกาฝังใจได้แก่ ความเชื่อในเรื่องอารมณ์มากกว่าเหตุผล ความรักในบทกวีคือความรักบริสุทธิ์ของพยาบาลเปแยลวีลที่มีต่อชาวแอฟริกาผิวดำที่เขามารักษาชาวแอฟริกาในดินแดนของชาวแอฟริกา แม้ว่าจะมีกำแพงที่ขวางกั้นระหว่างชาวยุโรปกับชาวแอฟริกาก็ตาม ความรักของเปแยลวีลยังเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวยุโรปกับชาวแอฟริกาซึ่งเป็นความรักกันพี่น้องดังที่ปรากฏในบทกวีในบทที่ 10

“ความนุ่มนวลแบบพี่น้องเพื่อเธอเท่านั้น” นอกจากนั้นบทกวียังสะท้อนความเชื่อและความศรัทธาของซ็องกอร์ที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณบรรพบุรุษกับความเชื่อในคริสต์ศาสนาในสถานะที่ชาวแอฟริกาผิวดำอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคม ชาวพื้นเมืองไม่สามารถดำรงชีวิตได้ในวิถีชีวิตปกติและไม่สามารถเชื่อมโยงกับวิญญาณบรรพบุรุษด้วยประเพณีและพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติมาดังปรากฏในบทที่ 12 “วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่แข็งแกร่งไม่อาจทนความทุกข์อันยาวนานมาก่อน” เนื่องจากเจ้าอาณานิคมพยายามลบล้างความเชื่อและวิถีปฏิบัติเหล่านั้นและหยิบนกฏระเบียบและแบบแผนการดำเนินชีวิตรูปแบบใหม่ให้ชาวพื้นเมือง

แอดมา เปแยลวีล มีคุณลักษณะเดียวกับแม่แอฟริกาแบบดั้งเดิมในฐานะนักบุญหญิง ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทางศาสนาและมีบทบาทด้านการรักษาความเจ็บป่วย เนื่องจากการทำหน้าที่ทั้งสองหน้าที่ในอดีตมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือแม่แอฟริกาในอดีตจะเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องสมุนไพรต่างๆ ซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น แม่ทำหน้าที่รักษา และก่อนที่จะทำการรักษาอาการป่วย แม่จะทำพิธีเพื่อขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้การรักษาสำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวซ็องกอร์จึงนำแนวคิดเรื่อง “แม่แอฟริกา” มาใช้เพื่อเยียวยารักษาบรรเทาความเจ็บปวดของกวีในฐานะกวีพลัดถิ่นซึ่งมีความทุกข์ทางจิตใจ การเชื่อมโยงระหว่างแอดมา เปแยลวีลในฐานะแม่แอฟริกาจึงมีบทบาทสำคัญในการรักษาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้กวีหายจากความเจ็บปวดเนื่องจากเปแยลวีลมีบทบาทสำคัญทางด้านศาสนาและการรักษา เนื่องจากเธอเป็นพยาบาลชาวฝรั่งเศสและสมาชิกคนแรกขององค์กร “สูล่งสว่าง” ที่เดินทางมาที่เมืองดาการ์ เมืองหลวงของประเทศเซเนกัล ใน ค.ศ. 1945 ด้วยพันธกิจด้านการแพทย์ ในส่วนขององค์กร “สูล่งสว่าง” เป็นองค์กรทางศาสนาฆราวาสซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1935 องค์กรดังกล่าวก่อตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนงานของกลุ่มมิชชันนารีในด้านต่างๆ อีกทั้งยังทำหน้าที่ดูแลนักศึกษาผิวดำซึ่งรวมถึงซ็องกอร์ที่อาศัยอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศสให้มีบรรยากาศความอบอุ่นในครอบครัวฝรั่งเศสและบรรยากาศแบบคริสต์ศาสนา และยังทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์ในประเทศต่างๆ แอดมา เปแยลวีล (Ad Lucem, 2020, p. 8) ดังปรากฏในบทที่ 11 “มือของเธอฉันพบ มือของเธอปลดปล่อยความทุกข์ของชาวแอฟริกา” ความทุกข์ที่กวีกล่าวถึงอาจหมายถึงความทุกข์ทางจิตใจของกวีในฐานะกวีพลัดถิ่นและความทุกข์ทางร่างกายของชาวแอฟริกาจากความเจ็บป่วย

ภาพของสตรีแอฟริกาและเปแยลวีลอาจเชื่อมโยงกันในฐานะผู้ที่นำแสงสว่างสู่มนุษยชาติด้วยพลังศรัทธาในศาสนา ความเชื่อมโยงของสตรีทั้งสองดินแดนเชื่อมโยงจากงานที่ทำ กล่าวคือเปแยลวีลเป็นสมาชิกขององค์กร “Ad Lucem” คำว่า “Ad Lucem” เป็นภาษาละตินมีความหมายว่า “สูล่งสว่าง” ภารกิจขององค์กรดังกล่าวเป็นพันธกิจทางด้านการแพทย์ การศึกษา ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ภารกิจดังกล่าวเป็นการทำเพื่อความสุขความปลดปล่อยของมนุษยชาติและเพื่อรับใช้พระเจ้า ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจของสตรีแอฟริกาในอดีต คือ “ผู้สร้างสรรค์ศิลปะอันสวยงาม” ทำให้สตรีเป็นภาพแทนของความรู้สึกปลดปล่อย มั่นคง ความมีอิสรภาพและแสงสว่างของสังคม (Houeto, 1972, p. 57) เนื่องจากงานของสตรีแอฟริกาในการสร้างสรรค์ศิลปะทั้งในเรื่องการถักทอผ้า การปั้นเครื่องปั้นดินเผา การกล่าวบทกวี การใช้ภาษาเพื่อการบอกเล่าเรื่องราวและนิทานต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่นไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นงานที่สร้างจินตนาการและสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของชาวแอฟริกาเพื่อรับใช้พระเจ้าตามความเชื่อของชาวแอฟริกาผิวดำที่เชื่อว่าการสร้างสรรค์ศิลปะความงามด้านต่างๆ คือการสร้างพลังให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวแอฟริกาผิวดำ

บรูเนล (Brunel, 2007, p. 80) ได้ให้ข้อสังเกตว่าบทกวี “แต่คุณพยาบาล แอดมา เปแยลวีล” ได้รับแรงบันดาลใจมาจากบทกวี “มือของฌานน์-มารี” (Les Mains de Jeanne-Marie) ของอาตูร์ แรงโบด์ (Arthur Rimbaud) กวีชาวฝรั่งเศส เป็นการสะท้อนแนวคิดผสมผสานของซ็องกอร์ซึ่งเชื่อมโยงบทบาทของสตรีแอฟริกากับสตรีฝรั่งเศส

ในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ กล่าวคือการกล่าวถึงมือของฉานน์-มารี ซึ่งเชื่อมโยงกับภาพสตรีแห่งคอมมูนปารีส ทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพเหตุการณ์การต่อสู้ครั้งสำคัญทางประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศส ในช่วง ค.ศ. 1870 สตรีมีส่วนร่วมกับการต่อสู้เพื่อต่อสู้กับชาวปรัสเซียซึ่งเข้ามาบุกรุกประเทศฝรั่งเศส จนประเทศฝรั่งเศสพ่ายแพ้ ภายใต้การปกครองของปรัสเซีย ชาวฝรั่งเศสต้องอยู่ในสภาพที่ยากลำบาก หิวโหย และถึงแม้ฝ่ายความมั่นคงจะเซ็นสัญญาสงบศึกกับฝ่ายปรัสเซีย แต่กลับเป็นจุดเริ่มต้นของความรุนแรงอย่างแท้จริง การปะทะระหว่างกองทัพสตรีที่พร้อมต่อสู้เพื่อยุติสภาพการกดขี่และความต่ำต้อยของสภาพชีวิตซึ่งในยุคนั้นสตรีไม่มีสิทธิใดในครอบครัว สังคม และการเมืองและไม่ถูกมองว่าเป็นคนเช่นเดียวกับบุรุษ จนเกิดเหตุการณ์นองเลือดในที่สุดกลุ่มสตรีได้รับชัยชนะเหนือรัฐบาลและสามารถเสนอร่างกฎหมายที่ให้ความเป็นธรรมแก่สตรีในทุกมิติของชีวิต

“มือของฉานน์-มารี” มีนัยยะหมายถึง มือของสตรีที่ร่วมกันเผาศาลว่าการกรุงปารีส ศาลและพระราชวังใน“สัปดาห์การนองเลือด” ซึ่งถือเป็นหัวใจของกรุงปารีส ภาพเหตุการณ์ดังกล่าวถูกนำเสนอโดยสื่อมวลชนมากมาย รวมทั้งศิลปินต่างวาดภาพเหตุการณ์ในวันนั้น อาทิ ภาพที่มีชื่อว่า “Les séides de la commune, les pétroleuses et les enfants perdus”¹ ซึ่งวาดโดยศิลปิน เฟเดริก เตโอโดร์ (Fédéric Théodore) ภาพดังกล่าวสะท้อนภาพของสตรีที่ร่วมเหตุการณ์เผาเมืองครั้งประวัติศาสตร์และมักถูกเชื่อมโยงกับภาพ “Les tricoteuses Jacobines” ซึ่งวาดโดยปีแยร์ เอเตียน (Pierre Etienne) เป็นภาพสตรีสามคนกำลังถักนิตติ้ง² ภาพนี้ทำให้เกิดจินตนาการเกี่ยวกับการต่อสู้ของสตรีที่เริ่มมีบทบาทการต่อสู้ในช่วง ค.ศ. 1793 ที่สตรีตั้งคำถามกับคำประกาศหลักสิทธิมนุษยชนเมื่อ ค.ศ. 1789 ที่ว่า “บุรุษทุกคนที่เกิดมามีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน” คำประกาศดังกล่าวไม่ได้รวมสิทธิของสตรีไว้ โอแลงปี เดอกูฌส์ (Olympe de Gouges) นักเขียนสตรีชาวฝรั่งเศสและนักเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสิทธิสตรีจึงได้ร่างหลักสิทธิเสรีภาพสำหรับสตรีและความเป็นประชากร (Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne) เสนอควบคู่ไปกับคำประกาศที่มีอยู่เดิม ทำให้สตรีเริ่มรวมตัวกันและเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษกับสตรีตามร่างคำประกาศของเดอกูฌส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสิทธิทางการเมือง ภาพที่ศิลปินสร้างสรรค์ทำให้เกิดเรื่องเล่าต่างๆ เกี่ยวกับการต่อสู้ของสตรี จนกลายเป็นตำนานของประเทศฝรั่งเศสว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นด้วยพลังของสตรี

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสตรีฝรั่งเศสอาจเป็นภาพแทนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและผู้รักษาความยุติธรรมซึ่งสอดคล้องกันกับวัฒนธรรมของชาวแอฟริกาซึ่งเชื่อว่าสตรีคือ “รากฐานอันมั่นคงของสังคม” (Houeto, 1972, p. 56) ในสังคมแอฟริกา สตรีได้รับความไว้วางใจ ตลอดจนเป็นภาพแทนของความยุติธรรม ทำให้พรรคการเมืองต่างๆ มักนำรูปของสตรีไปใช้เป็นสัญลักษณ์ของพรรคการเมือง การที่สตรีแอฟริกาได้รับความ

¹ ภาพวาดดังกล่าวปรากฏภาพสองภาพ ภาพแรกมีสตรีสามคนกำลังจุดไฟเผาบ้านที่พวกเขาเพิ่งประทุเข้าไป สตรีด้านขวาหยิบขวดน้ำมันให้กับเพื่อน ส่วนสตรีด้านซ้ายกำลังเตรียมขว้างคบเพลิงที่พวยพุ่งด้วยไฟเข้าไปในบ้านเรือน อีกภาพหนึ่งคือภาพสตรีสองคนมีใบหน้าที่สะท้อนอารมณ์ความรุนแรงและน่าเกลียด อาจตีความได้ว่าภาพความน่าเกลียดนี้เป็นสิ่งที่ย้อนแย้งกับเมืองที่มีความสูงส่ง แต่มีตบอด (Tillier, 2016)

² ภาพของสตรีสามคนนี้เป็นภาพแทนของสตรีที่ร่วมเดินประท้วงไปยังพระราชวังแวร์ซายส์ เพื่อประท้วงต่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 โดยเรียกร้องสิทธิของสตรีและสิทธิความเป็นประชาชน จนกระทั่งพระองค์ยินยอมตามข้อเรียกร้อง ในการต่อสู้มีสตรีจำนวนมากถูกพิพากษาประหารโดยการตัดคอด้วยเครื่องกิโยติน แต่ในระหว่างรอการประหาร สตรีกลุ่มนี้ถักนิตติ้งเพื่อฆ่าเวลา ภาพ “Les tricoteuses Jacobines” ถือเป็นภาพประวัติศาสตร์การต่อสู้และการเปลี่ยนแปลงของประเทศฝรั่งเศสจากระบอบกษัตริย์มาสู่ระบอบสาธารณรัฐฝรั่งเศส (Denoël, 2008)

ไว้วางใจเนื่องจากสตรีแอฟริกาในฐานะ “แม่แอฟริกา” เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติและเป็นผู้มีบทบาทในทุกมิติทางสังคมเพื่อให้สังคมแอฟริกาดำรงอยู่ได้ ดังสุภาษิตของชาวแอฟริกาที่ว่า “งานของแม่นำไปสู่ความสำเร็จของสังคม” (Sow, 1972, p. 339)

อาจกล่าวได้ว่า บทกวีของซ็องกอร์เชื่อมโยงผู้อ่านกับงานศิลปะฝรั่งเศสประเภทจิตรกรรม ทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ของชนดำในฐานะคนพื้นเมืองชาวแอฟริกาภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคมที่ถูกมองว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่ต่ำต้อย และต้องดำรงชีวิตภายใต้กฎเกณฑ์ของเจ้าอาณานิคม ทำให้ไม่มีสิทธิ์เท่าเทียมกับเจ้าอาณานิคมในมิติต่างๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง นอกจากนี้การเชื่อมโยงศิลปะทั้งสองประเภทยังสะท้อนอารมณ์และความรู้สึกร่วมกันของผู้คนที่เต็มไปด้วยความทุกข์ ความโกรธและความปรารถนาที่จะต่อสู้ในทุกรูปแบบเพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มคน

6. สรุป

ซ็องกอร์นำแนวคิดเรื่อง “แม่แอฟริกา” มาใช้เป็นแรงบันดาลใจเพื่อสร้างสรรค์บทกวี โดยประกอบสร้างภาพพยายาลเปแเลลวีลตามหลักสุนทรียะแบบแอฟริกาผิวดำ เป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวแอฟริกาผิวดำซึ่งมีความเข้าใจและให้ความหมายกับสิ่งต่างๆ รอบตัวตามแบบฉบับชาวแอฟริกาผิวดำ ทั้งนี้ซ็องกอร์สามารถนำศิลปะของชาวแอฟริกามาผสมผสานกับศิลปะของชาวฝรั่งเศสเพื่อสะท้อนแนวคิดเรื่อง “อารยธรรมแห่งสากล” โดยในบทกวี “แต่คุณพยายาล แอ้มมา เปแเลลวีล” ภาพของพยายาลเปแเลลวีลเชื่อมโยงกับภาพ “แม่แอฟริกา” แบบดั้งเดิมในฐานะ “นักบุญหญิง” “ผู้มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ” “ผู้นำแสงสว่างสู่มนุษยชาติด้วยพลังศรัทธาในศาสนา” และ “ผู้เป็นรากฐานอันมั่นคงของสังคม”

อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องการผสมผสานของซ็องกอร์ถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยกลุ่มนักวิชาการและนักเขียนอย่างกว้างขวาง รวมทั้งฌอง ปอล ซาทร์ (Jean Paul Satre) ซึ่งมีอุดมการณ์การต่อสู้เพื่อนำไปสู่สังคมในอุดมคติที่ปราศจากเชื้อชาติและชนชั้น ซาทร์วิจารณ์ว่าแนวคิด “สภาวะการเป็นคนดำ” คือลัทธิที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้านการเหยียดผิวแต่กลับกลายเป็นลัทธิเหยียดผิวเสียเอง (anti-racist racism)

รายการอ้างอิง

- ศิริวิจิตร ปานตระกูล. (2558). สุนทรียะสตรีผิวดำ: จาก “แม่แอฟริกา” ถึงแนวคิด “สภาวะการเป็นคนดำ” ของ เลโอปอลด์ เซดาร์ ซ็องกอร์. *วารสารวรรณคดีเปรียบเทียบ*, 4(1), 128-145.
- ศิริวิจิตร ปานตระกูล. (2560). แนวคิดเรื่อง “แม่แอฟริกา” กับสตรีเซเนกัลในผลงานของอูสมาน ซองแบน (วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Ad Lucem. (2020). *Laïcité missionnaire*. Retrieved June 20, 2020, from <https://louisthomasachille.com>.
- Amadiume, I. (1987). *Male Daughters, Female Husbands*. London: Zed Books.
- Brunel, P. (2007). *Poésie Complète*. Paris: Planète libre.
- Denoël, C. (2008). *Les Tricoteuses Pendant la Révolution Française*. Retrieved April 1, 2021, from <https://histoire-image.org/fr/etudes/tricoteuses-revolution-francaise>.

- Diop, A. (1979). *Nations Nègre et Culture*. Paris: Présence Africain.
- Houeto, C. (1972). La femme, source de vie dans l'Afrique traditionnelle. In *La civilisation de la femme dans la tradition africaine* (pp. 51-66). Paris: Présence Africaine.
- Ibáñez, M. C. (2009). *Tradition Et Littérature Orale en Afrique Noire*. Paris: L'Harmattan.
- Lüsebrink, H. J. (1993). (Métissage). Contours et enjeux d'un concept carrefour dans l'aire francophone. *Études littéraires*, 25(3), 93-106.
- Senghor, L.P. (1964). *Liberté I*. Paris: Seuil.
- Senghor, L.P. (1956, September 19-22). The spirit of civilisation, or the laws of African negro culture. In *The 1st International Conference of Negro Writers and Artists* (pp. 50-64). Paris: Présence Africaine.
- Sorel, J., Gomis, P. G. (2004). *Femmes de l'ombre § Grandes Royales*. Paris: Présence Africaine.
- Sow, S. (1972). Le Matriarcat : preuve historique de l'importance sociale de la femme et de son rôle dynamique dans la société africaine traditionnelle., In *La civilisation de la femme dans la tradition africaine* (pp. 337-355). Paris: Présence Africaine.
- Tillier, B. (2016). *Le Mythe de la pétroleuse*. Retrieved April 1, 2021, from <https://histoire-eimage.org/de/etudes/mythe-petroleuse>.
- Vetinde, L. J, Fofana, A. T. (2014). *Ousmane Sembene and the Politics of Culture*. Lanham: Lexington Books.